

VÄLGUD RAKSATASID TENNISHALLIS...

Rahvusoper „Estonia“ 100. hooaja avaetendus – Verdi „Othello“

MARIA ERSS

Giuseppe Verdi ooper „Othello“; Rahvusoper „Estonia“ koostöös Tampere Ooperiga; muusikaline juht ja dirigent: Arvo Volmer; dirigendid: Gintaras Rinkevičius ja Aivo Välja; lavastaja: Ralf Långbacka; lavakujundus ja kostüümid: Ralf Forsström; valguskujundus: Ville Syrjä; osades: Badri Maisuradze, Sergei Nayda (Othello); Sergei Leiferkus, Jassi Zahharov, Rauno Elp (Jago); Jelena Zelenkaja, Oksana Dyka, Heli Veskus, Pille Lill (Desdemona); Riina Airene, Helen Lokuta (Emilia); Urmas Põldma, Mart Madiste (Rodrigo); Algirdas Janutas, Mati Turi (Cassio); Mati Palm, Leonid Savitski, Aleksandr Mihhailov (Lodovico) jt; „Estonia“ ooperikoor ja sümfooniaorkester, kaastegevad „Estonia“ poistekoor (dirigent Hirvo Surva) ja lastekoor „Ellerhein“ (dirigent Tiia Loitme). Esietendus 8. septembril 2005 Coral Clubi spordikeskuses.

Rahvusoperi 100. hooaeg algas võimsalt Giuseppe Verdi suurejoonelise meistriteosena „Othello“, mis sündis Rahvusoper „Estonia“ ja Tampere Ooperi koostöona. Coral Clubi spordikeskus Rocca al Mares on olnud juba varemgi „Estonia“ suurprojektide toimumiskoht, kuid hoolimata lähedamatest

ruumioludest võrreldes teatri oma saaliga, mõjus see siiski ajutise hädalahendusena. Pidulik ooperipublik spordiangaari kõvadel plastmasstoolidel (soovidad võisid osta istumise pehmemamiseks vahtkummist toolikatte) mõjus pisut kohatult, rääkimata akustilistest probleemidest (tagapool oli kuuldavus halb) või sellest, et vaheajal kohvikus viibides võis kuulda samas kardina taga tennisepalli põrgatamist, kus toimus ilmselt igapäevane treening, milles asjaosalised ei lasknud end häirida kõrval toimuvast ooperietendusest. Vaatamata spartalikele tingimustele saalis suutis etendus panna unustama kõvad toolid ja muud ebamugavused ning haarata vaatajaid-kuulajaid vaatamängu ning suurepärase muusikaga.

Arrigo Boito (1842–1918) Shakespeare'i tragöödia põhinevas libretos on draamat ooperi nõudmistele vastavalt tihendatud, esiplaanile tõuseb inimene oma kirgedega, seevastu poliitiline ning ajalooline taust üksnes illustreerib toimumispaika ja loob eeldused tegevuse usutavusele. Arrigo Boitot peetakse üheks geniaalsemaks libretistikks läbi aegade. Tema tekstidele on Verdi loonud oma kaks viimast, loomingu tippu kuuluvat ooperit, „Othello“ ja „Falstaffi“. Ehkki mõlema näol on tegemist Sha-

Verdi „Othello“. Rahvusoper „Estonia“ ja Tampere Ooper, 2005.
Othello – Badri Maisuradze ja Desdemona – Jelena Zelenskaja.

kespeare'i adapteeringuga, ületab neist viimane Boito versioonis paljude ooperilibreto uurijate arvates dramaturgia tiheda ja pingestatud arengu poolest isegi Shakespeare'i ennast. See, mis võimaldas Boitol luua muusika jaoks nii sobivaid ja inspireerivaid tekste, oli tema topeltkompetentsus – kirjaniku-libretisti ja heliloojana. On ju ka ta ise loonud oopereid, muu hulgas „Mefistofeles“, mille uut redaktsiooni aastast 1875 pidas Verdi üheks paremaks itaalia kaas-aegseks ooperiks.

Boito ja Verdi tihe ning hea koostöö „Othello“ valmimisel (1879–1886) meenutab mõneti Richard Straussi ja Austria poeedi ning libretisti Hugo von Hofmannsthal'i koostööd, nemadki taotlesid oma ühistes teostes perfektsust, arutades viimsegi pisiasja peensusteni läbi.

„Othello“ algustseen oma sähvivate välkude ja kõuemürinaga on ooperites üks mõjuvõimsamaid, mille kaudu publik kistakse ilma mingi sissejuhatuseeta kohe sündmuste keerisesse. Tampere Ooperi lavastaja **Ralf Långbacka** koos valguskunstnik **Ville Syrjäga** lahendas selle pildi vääriliselt – esimese timpanilöögiga justkui rebeneb eesriie ja lambid valguspargis vilguvad meelegeitlikult, tuues nähtavale kindluse müürid ja selle kõrval lihtrahva, kes palvetab lava-ruumist väljapoole jääva, orkestrisüveni kohal paremas nurgas asuva krutsifiksi poole. Lava ise on tõusva kaldega, viimases vaatuses troonib selle kõrgeimas tipus abieluvoodi – tragöödia sümbolne algus ja lõpp. Kunstnik **Ralf Forsström** on kasutanud lavakujunduses palju kahvatusiniseid (sambad ja Othello ning Desdemona magamistoa sei-

Jago – Sergei Leiferkus, Othello – Badri Maisuradze.

nad) ja veripunaseid toone (troon ja selle ees asuv vaip, Veneetsia kuldne lõvi punasel taustal, punane abieluvoodi), punased toonid domineerivad kirge ja veretööd rõhutades ooperi teises pooles.

Lavalises liikumises torkasid esimeses vaatuses silma hoogsad võitlusstseenid, kus **Mati Turi** Cassiona ja **Priit Volmer** Küprose asevalitseja Montanona ei jäänud vehklemises alla ka draamanäitlejaile. Kõige dünaamilisem oli esimene vaatus, mis sisaldas ka balletti (tuleneelajate tants), edaspidi see vähenes vastavalt dramaatilisuse tõusule muusikas. Koor liikus paraku traditsiooniliselt puiselt ja vähe, kuid vokaalselt võib ooperikoori (koormeister **Elmo Tiisvald**) esinemist pidada õnnestunuks, hoolimata sellest, et esimese vaatuse hoog ja täpsus kippusid edaspidi aegajalt (eriti teises vaatuses) kaduma. Las-

tekoori („Ellerhein“ ja Rahvusooper „Estonia“ poistekoor) ja saatepartii vahel tekkis teises vaatuses kahjuks häiriv ajaline nihe – lastekoor jäi maha. Kuid üldiselt suutis dirigent **Arvo Volmer** etendust hästi koos hoida, reageerides väga paindlikult solistidele. Orkester näitas end heast küljest, lausa rõõm oli kuulata kauni tooniga ja ühtlaselt puhkaid keelpille ning puhkpillide nüansirikkaid soolosid. (Kui norida, siis ehk kontrabasside ja flöötide intonatsiooni kallal, kusjuures esimestel oli sellega probleeme paaril öhtul.) 16. septembri etenduse ajaks, mil dirigendipuldus oli leedu dirigent **Gintaras Rinkevičius**, olid orkester ja koor saavutanud tehnilise ja üldise muusikalise üleoleku ning olid parimas vormis. Isegi teise vaatuse kriitiline koht lastekooriga möödus sujuvalt, püsid hästi taktis. Kogu eten-

Oksana Dyka Desdemonana.

dus kulges leedulase väga täpse löögiga käe all kuidagi energilisemalt – kulminatsioonid plahvatasid nagu elektri-laengud ja Verdi suur ja värvikas orkester säras kõikides kõlavärvides.

Etendusest kujundasid meeldejäeva elamuse eelkõige solistid. Et tegemist oli suurejoonelise ettevõtmisega, näitas solistide kohati neljakordne koosseis. Artikli autoril õnnestus näha ja kuulda neist kolme: 8., 9. ja 16. septembril – kõik need olid väga erinevad. Esietendusel, 8. septembril (ja ka 16. septembril) oli nimiosas **Badri Maisuradze** – tõeliselt võimas, dramaatiline tenor, kelle Othello oli hirmuäratav oma vihas ja liigutav kahetsuses. 9. septembri Othello **Sergei Nayda** seevastu pigem lüüriline, kauni tämbriiga tenor, kelle armastussteenid Desdemonaga mõjusid usutavamalt, kuid viha ei raksatanud nii

võimsalt kui Maisuradzel. Esietenduse Desdemona, Moskva Suure Teatri juhtiv sopran **Jelena Zelenskaja**, oli õrn ja alistuv, jäägitult oma mehele pühendunud naine, kelle viimase vaatuse „Pajulaul“ ja „Palve“ töid oma peensusteni kujundatud fraseerimise ja imeosavate *piano*’dega pisara silma. **Oksana Dyka**, Ukraina Rahvusooperi mitmete preemiatega pärjatud noor solist, oli Desdemona rollis shakespeare’likum, iseteadlik, temperamentne, pisut koketeeriv tütarlaps, kelle esituses omandas isegi tekst justkui teise tähenduse: „Siin ma olen, halli porri tõugatud ja alandatud“ – need kolmanda vaatuse sõnad kõlasisid Desdemona suust pigem trotslikult kui õnnetult. Oksana Dyka hääl on võrreldes Jelena Zelenskaja omaga vähema *vibrato*’ga ja selgem, kuid selle erinevuse esiletoomine ei ole mõeldud mingi kva-

Pille Lill
Desdemonana.

litatiivse hinnanguna. Mõlemad lauljad on tehniliselt meisterlikud ja kauni tämbriga, vahest oodanuks Dykalt kuulda rohkem *piano*'t – Jelena Zelenskajale tal samaväärset vastu panna ei olnud. Dyka rolli õnnestumisel oli aga kindlasti oma osa ka tema väga heal välilimusel.¹ **Heli Veskus** Desdemonana (16. septembril) mõjus algul pisut ebakindlalt, kuid iga vaatusega suurenes tema enesekindlus ja paranes muusikiline kvaliteet, nii et viimase vaatuse „Pajulaulus“ ja surmastseenis võis eesti lauljat kõrvutada vabalt Moskva prima-

donnaga – mõlemad tekitasid tõelise elamuse.

Kuulsa vene baritoni **Sergei Leiferkusi** Jago oli saatanlik ja jõuline – tal on suurepärase bariton ja ta on hea karakterlaulja. **Rauno Elp** Jagona (9. septembril) mõjus pisut vähem saatanliku, pigem nutika vembumehena. Ent vokaaltehniliselt ja näitlejameisterlikkusest väärrib see osatäitmine igati kiitust. Täiesti vapustav oli Jagona aga **Jassi Zahharov**, kelle hääles oli sama palju draamatikat ja jõudu kui Badri Maisuradzel Othellona, nii et duettides võis

Mati Turi
Cassiona.

vaid helikõrguse, kuid mitte kvaliteedi järgi eristada *primo uomo*'t *secondo uomo*'st. Ka näitlejameisterlikkuselt oli Zahharov Jagona väga veenev – just nõnda salakaval ja halastamatu, ent samas traagiline, et tekitada vaatajais põlguse kõrval ka imetlust. Head olid ka **Mati Turi** Cassiona (8. ja 9. septembril), **Urmas Põldma** ja **Mart Madiste** Rodrigona, **Riina Airene** ja **Helen Lokuta** Emiliana, **Priit Volmer** Montanona, **Mati Palm** Lodoviconona ja **Mart Laur** ning **Aleksandr Mihhailov** heeroldina. Üllatas eriti **Mati Turi** – tõeline pärl

oma osas; võimsa hääle, sundimatu liikumise ja hea huumorimeelega, mis tegi Cassiost peaaegu koomilise rolli (muidugi on see olnud osalt ka libretist Boito taotlus). Tahaks loota, et Turi edukalt alanud ooperikarjäär pakub publikule veel palju elamusi. Seevastu **Algirdas Janutas** (Leedu) Cassiona (16. septembril) valmistas Turi kõrval pettumuse. Võitlusstseenides jäi ta aeglaseks ning tema veiderdav laval sinna-tänna sibamine sobinuks rohkem ehk õukonnannarrile kui kapten Cassiole. Cassio jaoks tundus tal olevat ka liiga lüüriline täm-

Harri Rospu fotod

Othello – Sergei Nayda ja Jago – Jassi Zahharov.

ber, temas puudus see tugevus ja pisut tahumatu siirus, mis iseloomustas Turi Cassiot.

Tagasi vaadates võib nentida, et „Othello” suurprojekt oma rahvusvahelise koosseisuga oli eesti lauljatele hea võimalus tõestada oma konkurentsivõimelisust rahvusvaheliste staaridega. Võrdluse välismaiste tähtedega kannatavad eesti lauljad küll auga välja. Kui meenutada austria lavastaja Monika Wiesleri mõne aasta eest „Estoniale” antud hinnangut, siis on teatril väga hea ooperikoor, päris hea orkester ja balletitrupp ning mõned head ooperisolistid.² Aastal 2005 võiks teha paranduse: meil ei ole mitte ainult mõned, vaid üsna mitmed head solistid. Niisiis on heaks ooperielamuseks olemas kõik peale korraliku suure ooperiteatri.

Kommentaariid:

¹Muidugi ei ole ooperi puhul tegemist Hollywoodiga, kus osatäitjaid valitakse välimuse järgi, põhiline on ikkagi lauluoskus ja lavasarm. Pealegi on ooper alati rõhutatult tinglik kunstivorm – kuidas me saaksimegi täielikult uskuda inimest, kes väljendab oma mõtteid ja tundeid lauldes? Distant laulja ja rolli vahel, mida ta esitab, ei kao kunagi täielikult, niisiis sõltub see, kui usutavalt mingi stseen mõjub, vaataja fantaasiast.

²Maria Erss. „Lõbus lesk” Viini moodi eesti kastmes”. – „Teater. Muusika. Kino” 2002, nr 7, lk 36.